

Запобігання насильству в сім'ї

Тривалий час проблема насильства в сім'ї вважалась прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання у сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалось порушенням таємниці приватного життя та категорично не допускалось. І тільки в 2001 році у результаті плідної співпраці парламентарів України з активістами жіночого та молодіжного руху України був прийнятий Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.01 - перший серед країн СНД та Східної Європи комплексний нормативний акт, спрямований на запобігання цьому соціально негативному явищу. Вищеназваний Закон визначає правові й організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї. Закон набув чинності з 19.03.02р. — через три місяці з моменту його офіційного опублікування.

Слід підкреслити, що Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» зорієнтований саме на попередження цього негативного явища на його початковій стадії, поки конфлікт між сторонами не призвів до непоправних наслідків. У разі, коли насильство в сім'ї мало місце, члени сім'ї, винні в його скоєнні, притягуються до кримінальної, адміністративної або цивільно-правової відповідальності згідно з чинним законодавством. **Насильством в сім'ї**, відповідно до статті 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», визнаються **будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.** Таким чином, можна виділити наступні обов'язкові ознаки насильства в сім'ї:

1) особами, що страждають від сімейного насильства, можуть бути тільки члени сім'ї (тобто цей Закон не поширюється на сусідів, співмешканців, у тому числі розлучених осіб, що продовжують спільно проживати, осіб, що зустрічаються, але не перебувають у шлюбі тощо); **2)** діяння насильника повинне бути протиправним (тобто суперечити нормам чинного законодавства); **3)** діяння призвело або могло призвести до порушення прав члена сім'ї як людини та громадянина; **4)** вина насильника повинна виявлятися у формі умислу, а не необережності.

В Розділі I Закону «Загальні положення» містяться визначення термінів, що вживаються в Законі: насильство в сім'ї та його форми; жертва насильства в сім'ї, попередження насильства в сім'ї, реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, захисний припис, віктимна поведінка щодо насильства в сім'ї, під якою розуміється поведінка потенційної жертви насильства в сім'ї, що провокує насильство в сім'ї, тощо.

За спрямованістю дій Закон виділяє чотири види насильства: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне, — розкриваючи зміст кожного із зазначених видів насильства.

Законом передбачено, що здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї в межах наданих їм повноважень покладається на:

- 1) спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї, яким визначено Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, а також відповідні управління місцевих державних адміністрацій;
- 2) службу дільничних інспекторів міліції та кримінальну міліцію у справах дітей органів внутрішніх справ;
- 3) органи опіки і піклування;
- 4) спеціалізовані установи для жертв насильства в сім'ї, тобто кризові центри для жертв насильства в сім'ї та членів сім'ї, стосовно яких існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, а також центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї.

Підставами для вживання заходів з попередження насильства в сім'ї виступають:

- заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;
- висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;
- отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї.

Заява та повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення приймаються управліннями у справах сім'ї та молоді місцевих державних адміністрацій, відповідними відділами виконавчих комітетів місцевих рад, а також службою дільничних інспекторів міліції або кримінальною міліцією у справах дітей органів внутрішніх справ за місцем проживання постраждалого, які в межах своїх повноважень приймають передбачені Законом запобіжні заходи щодо насильства в сім'ї.

Такими заходами виступають:

- офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї;
- офіційне попередження про неприпустимість віктимної поведінки щодо насильства в сім'ї;
- узяття на профілактичний облік і зняття із профілактичного обліку членів сім'ї, що здійснили сімейне насильство;
- захисний припис.

Принципово новим юридичним поняттям для України є захисний припис. Він являє собою запобіжний захід і не є ані видом покарання, ані іншим засобом юридичної відповідальності. Захисним приписом особі, у відношенні якої він винесений, може бути заборонено: чинити конкретні акти насильства в сім'ї; отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї; розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї; відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї; вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї.

Зазначені обмеження встановлюються на термін до 30 діб з дня погодження захисного припису з прокурором.

Таким чином, законодавство про попередження насильства в сім'ї наділяє нас досить широкими можливостями щодо звернення до вказаних органів та установ за допомогою у ситуації сімейного насильства, що тягне за собою вжиття визначених заходів по його запобіганню. Проте законодавство з питань попередження сімейного насильства стане ефективним інструментом захисту від насильства в родині лише за умови широкого доступу до інформації із проблеми профілактики насильства в сім'ї, плідного співробітництва громадських організацій та органів влади й місцевого самоврядування, а також активної протидії кожного з нас цьому принизливому для людської гідності явищу.

Головний спеціаліст
Дніпровського районного управління юстиції у м. Києві
Шевченко Д.С.